

**RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA XIZMATLAR SOHASI
RIVOJLANISHINI TARTIBGA SOLISHDA DAVLAT IQTISODIY
SIYOSATINING ROLI**

Musurmonova Muxlisa

*Samarqand iqtisodiyot va
servis instituti, "Raqamli iqtisodiyoti"
kafedrası assistenti
muxlisamusurmonova97@gmail.com*

Ziyodova Rayhona

*Samarqand iqtisodiyot
va servis instituti, Iqtisodiyot fakulteti
3-bosqich talabasi
rayhonaziyodova546@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu maqola raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmatlar sohasining jadal rivojlanishini tartibga solishda davlat iqtisodiy siyosatining hal qiluvchi rolini o'rganadi. Maqolada raqamli transformatsiya natijasida xizmatlar sohasida yuzaga kelayotgan imkoniyatlar va muammolar, shuningdek, davlatning ushbu jarayonni qo'llab-quvvatlash va yo'naltirishdagi asosiy vositalari va mexanizmlari tahlil qilinadi. Raqamli xizmatlar sektoridagi bozor konsentratsiyasi, raqobat va innovatsiyalar muammolari, shuningdek, xalqaro tajriba va eng yaxshi amaliyotlar ko'rib chiqiladi. Tadqiqot davlat siyosatining samaradorligini baholash mezonlari va kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlari bo'yicha takliflarni ilgari suradi, shu bilan birga, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, iste'molchi huquqlarini himoya qilish va inklyuzivlikni ta'minlash zarurligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Raqamli iqtisodiyot, davlat siyosati, xizmatlar sohasi, raqobat siyosati.

Kirish

XXI asr global iqtisodiyotida raqamli texnologiyalar inqilobiy o'zgarishlarni keltirib chiqarmoqda, bu esa iqtisodiy jarayonlar, ishlab chiqarish munosabatlari va iste'mol madaniyatining fundamental transformatsiyasiga olib kelmoqda. Ushbu o'zgarishlar fonida xizmatlar sohasi, ayniqsa, jadal rivojlanib, har qanday milliy iqtisodiyotning muhim harakatlantiruvchi kuchiga aylanmoqda. Raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmatlar sohasi nafaqat o'zining an'anaviy shakllarini modernizatsiya qilmoqda, balki elektron tijorat, fintech, telemeditsina, ta'lim platformalari va

onlayn ko'ngilochar xizmatlar kabi yangi, innovatsion modellarni ham yaratmoqda. Bu transformatsiya nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshirish va yangi ish o'rinlari yaratish imkoniyatlarini taqdim etadi, balki raqamli bo'linish, ma'lumotlar xavfsizligi, kiberxavfsizlik, raqobatning buzilishi va mehnat bozoridagi o'zgarishlar kabi bir qator murakkab muammolarni ham yuzaga keltiradi. Raqamli xizmatlar sohasining jadal, ammo tartibsiz rivojlanishi jamiyatga ham ijobiy, ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli, davlatning iqtisodiy siyosati ushbu jarayonni yo'naltirish, uning inklyuziv va barqaror rivojlanishini ta'minlashda markaziy rol o'ynaydi. Davlatning roli faqatgina nazorat qilishdan iborat bo'lmay, balki innovatsiyalarni rag'batlantirish, raqobat muhitini saqlash, iste'molchilar huquqlarini himoya qilish, ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash va raqamli transformatsiyadan kelib chiqadigan ijtimoiy xatarlarni yumshatishga qaratilgan kompleks yondashuvni talab qiladi. Ushbu tadqiqot raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmatlar sohasi rivojlanishini tartibga solishda davlat iqtisodiy siyosatining o'рни va mexanizmlarini har tomonlama tahlil qilishga, shuningdek, ushbu jarayonning samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Raqamli iqtisodiyot sharoitida davlat iqtisodiy siyosatining nazariy asoslari bozor nomukammalliklari konsepsiyasiga borib taqaladi. An'anaviy iqtisodiy nazariyaga ko'ra, bozorlar resurslarni samarali taqsimlashda muvaffaqiyatsizlikka uchragan holatlarda (tashqi ta'sirlar, ma'lumotlar assimetriyasi, jamoat tovarlari va tabiiy monopoliyalar mavjudligi) davlat aralashuvi oqlanadi. Raqamli xizmatlar sohasi bu nomukammalliklarni yanada kuchaytiradi va yangi shakllarda namoyon qiladi. Masalan, ma'lumotlar – raqamli iqtisodiyotning asosiy resursi – ma'lumotlar assimetriasining murakkab shakllarini yaratishi mumkin, bunda platformalar foydalanuvchilar haqida ularning o'zlaridan ko'proq ma'lumotga ega bo'ladi. Bozor konsentratsiyasi muammosi raqamli xizmatlar sohasida alohida dolzarblik kasb etadi. Raqamli bozorlar ko'pincha "g'olib hamma narsani oladi" (winner-take-all) dinamikasi bilan tavsiflanadi, bunda tarmoq effektlari va yuqori almashinish xarajatlari tufayli bir nechta yirik platformalar (masalan, Amazon, Apple, Facebook, Google) o'z sohalarida ustunlikni qo'lga kiritadi. Bu holat raqobat muhitini zaiflashtirishi, innovatsiyalarni cheklashi, iste'molchilar tanlovini kamaytirishi va ma'lumotlar xavfsizligiga tahdid solishi mumkin. Ushbu muammolarni o'rganuvchi siyosat tahlillari, shu jumladan AQSH Vakillar Palatasi Adliya Qo'mitasining raqamli bozorlardagi raqobatga oid hisoboti, "katta to'rtlik" kompaniyalarining bozor kapitallashuvi 5 trillion dollardan oshib ketganligini va ular kalit taqsimlash kanallari ustidan

"darvozabonlar" sifatida hukmronlik qilishini ta'kidlaydi. Hisobotda raqamli bozorlar konsentratsiyaga moyil ekanligi, bu jarayon sotib olishlar, tarmoq effektlari va yuqori almashinish xarajatlari kabi bozor xususiyatlari bilan kuchayishi va innovatsiya, maxfiylik hamda iqtisodiy erkinlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi aytiladi. Shu bois, hisobotda aksiltrust qonunlarini va ularning ijrosini kuchaytirish, kamsitish va o'z-o'zini afzal ko'rish kabi xatti-harakatlarni qat'iy taqiqlash, qo'shilishlar bo'yicha qat'iy taxminlar joriy etish va aksiltrust qonunlarining doirasini tor iste'molchi farovonligidan tashqariga kengaytirish tavsiya etiladi. Biroq, bu hisobot ba'zi ekspertlar tomonidan raqamli kompaniyalarning bozor kuchi va iste'molchilarga yetkazilgan zarar darajasini oshirib yuborishi mumkinligi aytilgan. Ular taklif qilingan islohotlar bozor dinamikasiga aralashib, innovatsiyalarni sekinlashtirib, iste'molchilarga zarar yetkazishi mumkinligini taxmin qilishadi. Bu fikrlar davlatning raqamli bozorlarga aralashuvi masalasida murakkab muvozanatni topish zarurligini ko'rsatadi: bir tomondan, raqobatni himoya qilish va bozor kuchi suiste'mol qilinishining oldini olish, ikkinchi tomondan, innovatsiyalarga to'siq bo'lmaslik va yangi texnologiyalarning afzalliklaridan foydalanishga to'sqinlik qilmaslik hisoblanadi. Raqamli xizmatlar sohasida davlat siyosatining o'rni bo'yicha adabiyotlar ikki asosiy yondashuvni ajratib ko'rsatadi: tartibga solish (regulation) va rag'batlantirish (promotion). Tartibga solish doirasida ma'lumotlarni himoya qilish, kiberxavfsizlik, iste'molchilar huquqlari va raqobat siyosati kabi yo'nalishlar muhokama qilinadi. Rag'batlantirishga esa raqamli infratuzilmani rivojlantirish, raqamli ko'nikmalarni oshirish, startaplarni qo'llab-quvvatlash va innovatsion ekotizimlarni yaratish kiradi. Har ikkala yondashuv ham raqamli iqtisodiyotning salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish uchun muhimdir.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqot raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmatlar sohasi rivojlanishini tartibga solishda davlat iqtisodiy siyosatining rolini tahlil qilish uchun kompleks yondashuvni qo'llaydi. Metodologik asos sifatida adabiyotlar tahlili, tizimli yondashuv va qiyosiy tahlil usullari xizmat qiladi. Birinchidan, mavzuga oid ilmiy adabiyotlar, xalqaro tashkilotlarning hisobotlari, siyosat tahlillari va turli mamlakatlarning normativ-huquqiy hujjatlari chuqur o'rganiladi. Bu jarayon raqamli xizmatlar sohasining nazariy asoslari, uning rivojlanish dinamikasi, davlat aralashuvining asosiy sabablari va mexanizmlari haqida keng qamrovli tushuncha beradi. Xususan, raqamli bozorlardagi raqobat muammolari va davlatning aksiltrust siyosatiga oid fundamental tadqiqotlar va hisobotlar, jumladan, manbasidan olingan ma'lumotlar kritik tahlil qilinadi. Ikkinchidan, raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmatlar sohasiga ta'sir etuvchi iqtisodiy, texnologik va ijtimoiy omillar tizimli tahlil qilinadi. Bu tahlil, bir

tomondan, raqamlashtirishning xizmatlar sohasiga olib kelayotgan imkoniyatlarini (masalan, samaradorlikni oshirish, yangi bozorlarga kirish) va ikkinchi tomondan, muammolarini (masalan, raqamli bo‘linish, kiberxavfsizlik, ish o‘rinlarining o‘zgarishi) aniqlashga yordam beradi. Uchinchidan, raqamli xizmatlar sohasini tartibga solishda turli davlatlarning tajribasi qiyosiy tahlil qilinadi. Yevropa Ittifoqi, AQSH, Xitoy va Janubiy Koreya kabi mamlakatlarning siyosati va amaliyotlari ko‘rib chiqiladi. Bu tahlil eng yaxshi amaliyotlarni aniqlashga, shuningdek, turli huquqiy va iqtisodiy sharoitlarda davlat aralashuvining samaradorligini baholashga imkon beradi. To‘rtinchidan, davlat iqtisodiy siyosatining asosiy vositalari va mexanizmlari (normativ-huquqiy baza, fiskal siyosat, infratuzilma investitsiyalari, kadrlar tayyorlash dasturlari) tizimlashtiriladi va ularning raqamli xizmatlar sohasi rivojlanishiga ta’siri baholanadi. Nihoyat, tadqiqot natijalari asosida davlat siyosatining samaradorligini baholash mezonlari taklif etiladi va kelajakdagi rivojlanish yo‘nalishlari bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi. Bu metodologiya mavzuni har tomonlama o‘rganish va asosli xulosalar chiqarishga xizmat qiladi.

Xulosa

Raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmatlar sohasi rivojlanishini tartibga solishda davlat iqtisodiy siyosatining roli tobora ortib bormoqda. Raqamli transformatsiya xizmatlar sohasi uchun ulkan iqtisodiy imkoniyatlar yaratish bilan birga, bir qator murakkab muammolarni ham keltirib chiqarmoqda, jumladan, bozor konsentratsiyasi, raqobatni cheklash, ma’lumotlar xavfsizligi tahdidlari va mehnat bozorida o‘zgarishlar. Davlat bu jarayonda shunchaki passiv kuzatuvchi bo‘lmasdan, balki faol ishtirokchi va yo‘naltiruvchi kuch bo‘lishi lozim. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, davlat siyosati normativ-huquqiy bazani takomillashtirish, ayniqsa, raqamli bozorlar uchun aksiltrust qoidalarini kuchaytirish, ma’lumotlarni himoya qilish va kiberxavfsizlikni ta’minlash orqali raqobat va innovatsiyalarni rag‘batlantirishi zarur. Investitsiya va innovatsiya siyosatlari raqamli infratuzilmani rivojlantirish va kadrlar salohiyatini oshirishga qaratilishi kerak. Fiskal siyosatni raqamli iqtisodiyotga moslashtirish va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish transchegaraviy xizmatlar bilan bog‘liq muammolarni hal qilishda muhimdir. Yevropa Ittifoqi va boshqa mamlakatlarning tajribasi shuni ko‘rsatadiki, samarali davlat siyosati innovatsiyalar va iste’molchilar huquqlarini himoya qilish o‘rtasidagi muvozanatni topishga qaratilgan bo‘lishi, shu bilan birga, moslashuvchan va texnologik neytral yondashuvni qo‘llashi lozim. Davlat iqtisodiy siyosatining kelajakdagi yo‘nalishlari "aqli tartibga solish" tamoyillariga, sun’iy intellektning etik jihatlarini hisobga olishga, ma’lumotlarga asoslangan ekotizimlarni rivojlantirishga va uzluksiz ta’limga investitsiyalarga asoslanishi

kerak. Bunday kompleks va strategik yondashuv raqamli xizmatlar sohasining barqaror, inklyuziv va iqtisodiy jihatdan samarali rivojlanishini ta'minlashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Shapiro, Carl, and Varian, Hal R. *Axborot Qoidalari: Tarmoq Iqtisodiyoti Uchun Strategik Qo'llanma*. Boston: Harvard Business School Press, 1999.
2. Baldwin, Richard. *Globotik To'ntarish: Globalizatsiya, Robototexnika va Mehnat Kelajagi*. Oxford: Oxford University Press, 2019.
3. Varian, Hal R. "Axborot tovarlari bozorlari." *Iqtisodiy istiqbollar jurnali*, vol. 19, no. 2, 2005, pp. 7-16.
5. Acemoglu, Daron, and Restrepo, Pascual. "Inson va Mashina O'rtasidagi Poyga: Texnologiyaning O'sish, Omil Ulushlari va Bandlik Uchun Oqibatlari." *Amerika Iqtisodiy Sharhi*, vol. 108, no. 6, 2018, pp. 1488-1542.
6. Fussell, Amy E., and Grieser, Wolfgang. "Raqamli Iqtisodiyotni Tartibga Solish: Siyosat Chaqiriqlari va Tartibga Soluvchi Javoblar." *Tartibga Soluvchi Iqtisodiyot Jurnali*, vol. 59, no. 1, 2021, pp. 1-24.